

Посилання на статтю

Ляшенко О.М. Семантика загроз діяльності підприємства / О.М. Ляшенко / / Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2009. - № 2 (30). - С. 16-29. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/30/09lomzdp.pdf>

УДК 65.050.9

О.М. Ляшенко

СЕМАНТИКА ЗАГРОЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто сутність та контекст застосування терміну "загроза". Використано елементи компонентного аналізу для побудови експлікації внутрішніх логічних зв'язків між поняттями "небезпека – загроза – ризик". Створено семантичну картину загроз. Розтлумачено семантику загроз діяльності підприємства та запропоновано експлікацію ключових компонентів даного поняття. Рис. 3, табл. 2, дж. 44.

Ключові слова: семантика, загроза, небезпека, ризик, підприємство.

А.Н. Ляшенко

СЕМАНТИКА УГРОЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Рассмотрена сущность и контекст применения термина «угроза». Используются элементы компонентного анализа для построения экспликации внутренних логических связей между понятиями «опасность – угроза – риск». Создана семантическая картина угроз. Истолкована семантика угроз деятельности предприятия и предложена экспликация ключевых компонентов данного понятия. Рис. 3, табл. 2, ист. 44.

A.N. Lyashenko

SEMANTICS OF THE ENTERPRISE'S ACTIVITY THREATS

Essence and context of application term "threat" is considered. Partially component analysis used for shaping explication of internal logical connections between notions "danger – threat – risk". The semantic map of threats is created. The semantic of the enterprise's activity threats is interpreted and explication of the key components of this notion is proposed.

Постановка проблеми. У науці існує абсолютно слушна думка, що прагматична значущість будь-якого поняття визначається, як правило, його змістом та набором ознак, які можуть бути використані як підґрунтя при виборі методів вирішення практичних завдань, пов'язаних з цим поняттям. Очевидно, що забезпечення прагматизму потребує проведення спеціальних досліджень семантичного характеру, результати яких можуть бути представлені у виді своєї семантичної картини досліджуваного поняття. Зрозуміло, що такий підхід не можна визнати імперативним при проведенні будь-якого дослідження, проте необхідність упорядкування знань та вихідних положень при проведенні специфічних економічних досліджень є об'єктивною. Зокрема, такою слід визнати необхідність вивчення сутності загроз в контексті економічної та управлінської термінології. Таке поняття є активно використовуваним як в системі економічних знань, так і в практичній діяльності підприємств та управління ними. Проте в

теоретичному плані, незважаючи на чисельні публікації, дослідження загроз є далекими до завершення, більше того існує певна плутанина між поняттями “загроза”, “небезпека” та “ризик”. Можна сказати, що сьогодні, у першому десятиріччі XXI століття, поняття “загрози” переживає новий пік своєї популярності, але, незважаючи на це, експлікацію цього поняття поки що не можна визнати вичерпною. Для того щоб визначитися з глибиною та масштабом поняття “загрози” в рамках економічної науки, треба відповісти на серію запитань щодо сутності поняття, наявності взаємозв'язків з іншими поняттями, доцільності вставлення та методів дослідження загроз. Переважну більшість відповідей на ці та інші запитання можна отримати за умов використання підходів, що притаманні семантиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній науці існують публікації, в яких розглядається поняття «загрози». Перші згадування про загрози в економічній літературі перших років пострадянської економіки належать академіку Л.І. Абалкіну, в наукових працях якого, наприклад в [1], розглядалися питання загроз економічній безпеці Росії. У вітчизняній та зарубіжній літературі дослідження загроз діяльності підприємства є доволі популярними, на доказ чого можна навести продемонстровану в [20] певну статистику змагань щодо кількості досліджуваних характеристик таких загроз: А.В. Кирієнко [16, с. 25] пропонує використання п'яти ознак для визначення 11 загроз діяльності підприємства, В.І. Ярочкін [35, с. 17] – сім критеріїв для ідентифікації 18 загроз безпеці підприємства, таку ж кількість ознак класифікації пропонує С.П. Дубецька [11, с. 157-158] для визначення 28 різноманітних видів загроз безпеці підприємства, тоді як А.С. Соснін і П.Я. Пригунов [31, с. 83] пропонують використання дванадцяти ознак для характеристики більше ніж тридцяти різних видів загроз. Тринадцять критеріїв систематизації загроз безпеці підприємства пропонує Е.І. Нізенко [24, с. 78].

Однак погляди науковців щодо сутності та контексту застосування поняття загроз мають низку розбіжностей [3, 6, 7, 10, 18, 23, 33, 42]. Крім того, окремі науковці схильні ототожнювати поняття “загроза”, “небезпека” та “ризик”, що пояснюється багатоаспектністю та складністю кожного з цих понять. Багато в чому таке ототожнення понять та їхня плутанина породжені тлумаченням в словниках [25, 29, 38, 40, 41, 43]. Окремі наукові праці містять достатньо глибокі, проте здійснені під певним кутом зору дослідження поняття та сутності загроз, як наприклад в [36]. Проте глибоке вивчення семантики загроз діяльності підприємства практично відсутнє.

Метою статті є дослідження семантики загроз діяльності підприємства та створення експлікації їх ключових компонентів.

Виклад основного матеріалу дослідження в цілому зводиться до здійснення семантичного аналізу сутнісності загроз діяльності підприємства. Семантика (або семасіологія) – англ. semantics та франц. sémantique походить від грецького σμᾰντικὸς – такий, що означає (рос. – *обозначающий*). Загальна семантика – це емпірична дисципліна, яка являє собою систематичну методологію з дослідження того, як люди взаємодіють зі світом, реагують на нього, реагують на власні реакції та реакції інших людей, і відповідно яким чином вони змінюють власну поведінку. Загальну семантику було засновано Альфредом Коржибські протягом 20-30-х років XX століття. Загальна семантика і семантика є двома окремими дисциплінами, які не слід плутати [38]. Так, Альфред Коржибські визначав загальну семантику як загальну теорію оцінки фактів, стосунків, відчуттів і т. ін. не з точки зору вербальних визначень того, що люди говорять про значення слів або подій, але з точки зору того, як в дійсності відбуваються оціночні реакції слів або подій [38]. Семантику найбільш часто

розглядають як розділ мовознавства та логіки, які досліджують проблеми, пов'язані зі смыслом, значенням та інтерпретацією лексичних одиниць, тобто слів. В цьому дослідженні використовуються фрагменти як загальної семантики, так і семантики, оскільки смисл поняття "загроза" неможливо дослідити, не апелюючи до суб'єктивних думок окремих дослідників.

Перш за все, об'єктивність виникнення загроз можна пояснити виходячи з концепції енергетичної будови світу, за якою головною причиною суперечностей у світі є дефіцит ресурсів, з одного боку, та бажання їх одержати – з іншого. Кожна зі складових світу (елемент чи система) спрямовує свої зусилля на продовження часу власного існування, обмеженого кількістю енергії, тому і бореться за збереження власної енергії та використання енергії інших складових світу на власні потреби. Оскільки вважається, що кількість енергії у світі жорстко обмежена, то поява кожної нової складової є небажаною для усіх інших. Через це нова складова світу, народжуючись, вступає у природну суперечність з усіма іншими складовими. З урахуванням цього підприємство, як одна з систем, має очікувати виникнення загроз з будь-якої іншої системи і нейтралізувати їх. Таку думку поділяє відомий дослідник економічної безпеки Г. Пастернак-Таранушенко [27, с. 23]. Вчені Чиказького університету дещо інакше тлумачать загрозу, а саме – як наслідок невизначеності зовнішнього середовища. Проте обидва погляди не є суперечними та взаємовиключними, крім того, саме таке широке розуміння загрози дає право надати їй статус категорії, тобто найбільш широкого за обсягом поняття, яке не може підлягати подальшому узагальненню.

На відміну від категорії, поняття є думкою, яка відбиває суттєві ознаки й характерні риси досліджуваного предмета. Об'єм поняття характеризується сукупністю знань про коло предметів, суттєві ознаки й характерні риси яких відбито в поняттях. Термін є точним відбиттям змісту поняття, так би мовити його «ім'ям». Інтерпретацію семантики загроз щодо співвідношення категорії та сукупності понять загроз можна представити в такий спосіб: загрози (*категорія*) → загрози підприємству → загрози діяльності підприємства → загрози безпеці підприємства → загрози економічній безпеці підприємства (*сукупність понять*). Природно, що характеристики кожного поняття загроз не можна досліджувати поза вивченням внутрішніх логічних зв'язків понять "небезпека - загроза - ризик".

Традиційно обставини, які можуть порушити стан будь-якої системи, визначають термінами "небезпека", "загроза", "ризик". Існує думка, наведена в [2], що "загроза" та "ризик" відображають деякі актуальні у теперішньому часі події, тоді як "небезпека" вказує на ймовірні, тобто такі, що можуть не відбутися, події. Однак небезпеку не можна "відривати" від загроз та ризиків, перш за все тому, що саме цей термін є семантичною парою терміна "безпека" (*російською*: "опасность – безопасность"; *українською* "небезпека – безпека"¹). Не вдаючись до тонкощів словотворення, лише констатуємо, що такі семантичні пари дають змогу пояснити зміст поняття "безпека" й усвідомити, що її досягнення неможливе без розуміння сутності небезпеки (рис. 1). Відповідно до [29], за матеріалами якого складено рис. 1, небезпека є одним з основних понять національної безпеки, що посідає найвище місце у щаблі безпекогенних чинників.

В [2] загроза розглядається як чинник, вплив якого практично однозначно інтерпретується як негативний та такий, що може нанести шкоду безпеці об'єкта. Спектр використання терміна "загроза" є достатньо широким й вибір того чи

¹ Похідні від "безпека" можуть варіювати від суто негативних до позитивних. Цікаво, що у словнику новітніх технологій першим за рейтингом популярності у рубриці "Економіка й бізнес" є термін "убезпека" (від англ. Insurance – страхівка) - гарантія одержання компенсації на випадок виникнення небажаної для застрахованого ситуації, передбаченою страховим договором [40]

іншого його тлумачення пов'язаний із концептуальними й практичними завданнями. На одному полюсі знаходиться тлумачення загрози як сукупності умов й чинників, які спричиняють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства й держави, що суттєво спрощує її розуміння. На іншому полюсі – активне тлумачення: свідомі наміри або такі негативні дії, що обов'язково мають здійснитися, призводячи до нанесення шкоди та отримання втрат. Більш детально розуміння сутності загроз зображено на рис. 2.

Як показано на рис. 1, сутність небезпеки може розкриватися за допомогою використання таких термінів, як «можливість», «процес», «діяльність», «явище», «дія». І хоча таке різноманіття термінів значною мірою ускладнює розуміння сутності небезпеки, провідним її мотивом слід вважати об'єктивно наявну, але не фатальну можливість нанесення шкоди, проте така можливість може мати ймовірнісний характер, і тому небезпеку пропонується тлумачити як джерело виникнення загрози.

Як видно з рис. 2, сутність загроз розкривається за допомогою не меншої кількості термінів: «ситуація», «сукупність умов і факторів», «процес», «подія» тощо. В тому числі, пояснюється загроза й через використання терміна «небезпека» (як, власне, й навпаки), що також ускладнює розуміння сутності обох термінів – і небезпеки, і загрози. Відправною точкою з числа наведених на рис. 2 тлумачень будемо вважати таке розуміння загрози – це небезпека на стадії переходу із можливості у дійсність, встановлюючи тим самим такий причинно-наслідковий ланцюжок: небезпека є джерелом загрози.

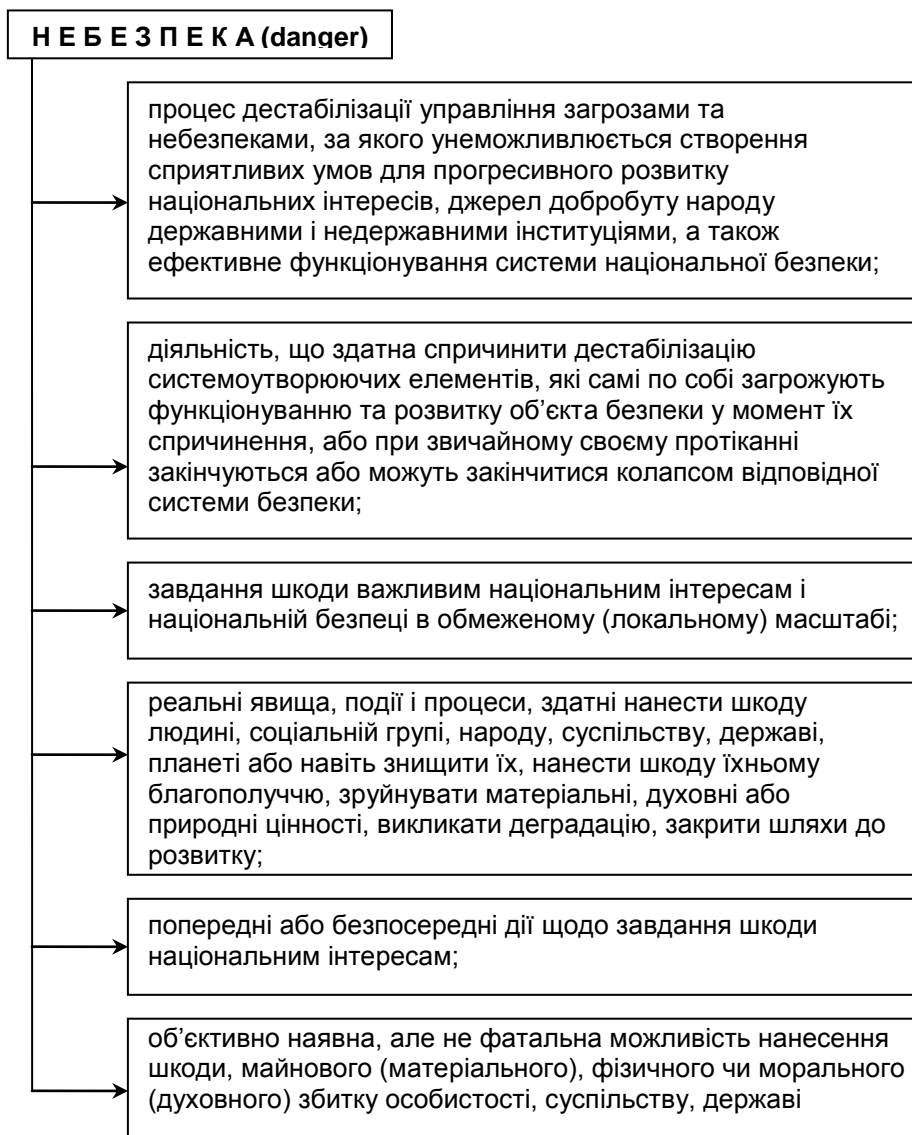

Рис. 1. Сутність поняття "небезпека"²

Деяко складнішим є пояснення семантичних зв'язків термінів "ризик" та "небезпека" й "загроза", оскільки природа категорії "ризик"³ є дуальною: поняття ризику розглядається і як усвідомлена частина небезпеки (пасивний бік), і як активна дія, спрямована або на усунення небезпеки чи загрози, чи навпаки, на свідоме, (але вірогідне!) отримання шкоди, збитку тощо. Відповідно до [29] ризик (англ. risk) – це функція ймовірності реалізації певної загрози, виду і величини завданих збитків. Узагальненим є розуміння ризику як наявності невизначеності в знаннях про майбутнє, наведене в [8].

² Складено за матеріалами [29]

³ Вважається, що слово «ризик» своїй появі зобов'язане морякам, які первісно називали ризиками підводні скали та рифи

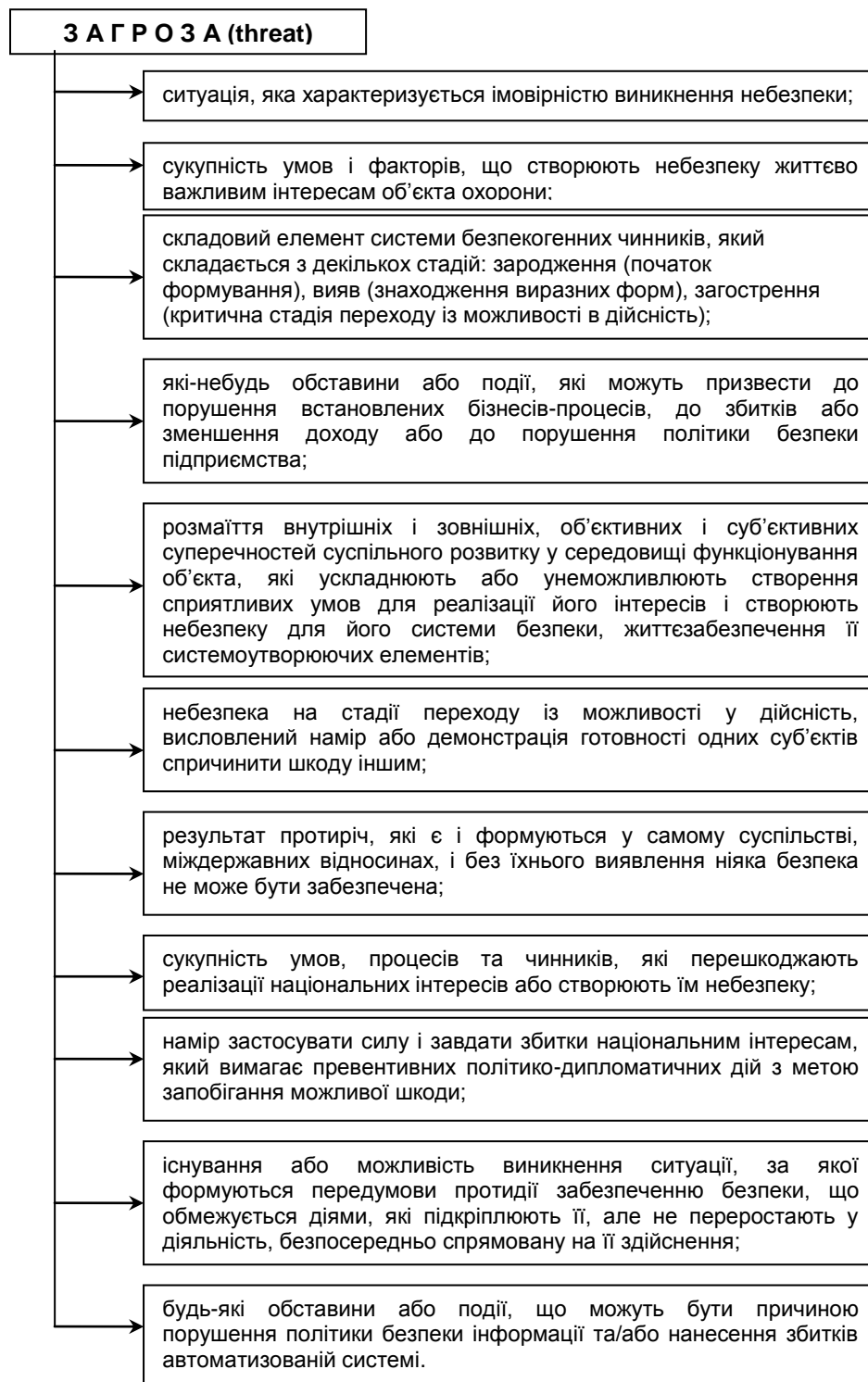

Рис. 2. Сутність поняття "загроза"⁴

⁴ Складено за матеріалами [29]

Є й опосередковані позиції, притаманні поняттю ризику. Так, на думку М. Капустіна [15], оцінки ризиків мають використовуватись при оцінці безпеки будь-якого об'єкта в такий спосіб (1):

$$P = V \times K_n, \quad (1)$$

де P – ризики; V – вартість предмета захисту; K_n – ймовірність прояву небезпеки⁵.

Використовує в якості міри безпеки ризик, розглядаючи його як суму величин можливої шкоди, помноженої на її вірогідність, Г.В. Коржов [19, с. 71]. При цьому автор пропонує визначати рівень економічної безпеки як добуток величини потенціалу підприємства в частині протидії загрозам на величину ризику реалізації загроз. Стисло аналізуючи такий підхід до визначення рівня економічної безпеки, маємо зауважити, що його використання може бути ускладнено щонайменше двома проблемами: по-перше, труднощами, які можуть виникнути при встановленні величини потенціалу підприємства в частині його протидії загрозам та, по-друге, складнощами вимірювання величини ризику реалізації загроз. Причиною виникнення обох проблем скоріш за все стане створення інформаційних масивів обох складових запропонованого визначення рівня економічної безпеки.

Як справедливо зазначає В.М. Ячменьова, дуже часто дослідники ототожнюють поняття «загроза» із поняттям «ризик», хоча практика спростовує це хибним твердженням. За своєю природою «загроза» є наслідком неконтрольованого збігу обставин, умов та подій зовнішнього середовища, що сприймаються суб'єктами ринкової економіки (підприємствами) як реальність, та безвихідні обставини, які при наявності резервів ресурсів необхідно усунути або навчитися з ними співіснувати, якщо не можна їм запобігти [36, с. 313]. Проте в рамках виконуваного дослідження не ставиться за мету глибоке вивчення власне поняття ризику. Це поняття розглядається лише як один з елементів експлікації понять «небезпека», «загроза», «ризик» (табл. 1).

Отже, наведена в табл.1 експлікація понять «небезпека», «загроза», «ризик» дає можливість визначити контексти використання терміна «загроза», але для створення семантичної картини цього недостатньо, оскільки сутність поняття «загроза» неможливо вивчити поза межами системного підходу, який є універсальним інструментом наукової діяльності і тому незамінним в пізнанні складних динамічних цілосностей, до кількості яких, безперечно, належать загрози. Але в семантиці використовується широкий спектр дослідницьких методів – від загальнонаукових методів спостереження, моделювання та експерименту до специфічних методів, що можуть використовуватись у суміжних науках, таких як логіка, психологія. Найбільш відомим серед суто семантичних методів є метод компонентного аналізу, який у найширшому розумінні є набором процедур, в результаті використання яких слово зіставляється з його визначенням, що являє собою той чи інший структурований набір семантичних компонентів, які задають умови застосування цього слова. Виходячи з того, що набір семантичних компонентів поняття «загроза» є доволі великим та різноманітним за своєю природою, тому автором статті пропонується побудова семантичної картини загроз, під якою розуміється експлікація внутрішніх логічних зв'язків між поняттями «загроза», «небезпека» та «ризик». Графічну інтерпретацію семантичної картини загроз зображено на рис. 3.

⁵ Методика оцінки прояву небезпеки запозичена зі страхування
«Управління проектами та розвиток виробництва», 2009, № 2(30)

Експлікація понять “небезпека”, “загроза”, “ризик”

Автор, джерело	Поняття			Коментарі
	небезпека	загроза	ризик	
Електронний тлумачний словник української мови [43].	1. Можливість якогось лиха, нещастя, якоїсь катастрофи, шкоди і т. ін., стан, коли кому-небудь або чому-небудь щось загрожує. 2. Потенційне джерело шкоди	1. Можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-небудь. 2. Те, що може заподіювати яке-небудь зло, якусь неприємність	1. Усвідомлена можливість небезпеки. 2. Можливість збитків або неуспіху в якійсь справі	Досить розмита семантика небезпеки й загрози. Достатньо чітке формулювання ризику
Служба тематичних тлумачних словників Glossary Comander [40].	Загроза безпеці в широкому сенсі – небезпека, потенційне порушення безпеки		Ризик в широкому сенсі – можливість появи обставин, що зумовлюють невпевненість або неможливість отримання очікуваних результатів від реалізації поставлених цілей	Розрізняються поняття ризику та загрози. Чітка межа між загрозою й небезпекою відсутня
Словник С.І. Ожегова [25, с.388, 716, 591],	Можлива загроза чогось дуже поганого	Можлива небезпека	Можлива небезпека або дія, що може мати негативні наслідки	Семантика усіх понять є перехресною та дуже розмитою ⁶
Федеральний освітній портал “Економика. Соціологія. Менеджмент” [39].	Джерело потенційної шкоди або ситуація, що може призвести до виникнення шкоди	Сукупність умов і чинників, які створюють небезпеку для життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави	Ризик (від франц. <i>risque</i> - небезпека) – вірогідність настання негативного наслідку або міра очікуваного неблагополуччя	Семантика понять достатньо чітка та найбільш прийнятна для розкриття сутності загрози діяльності підприємства
О.М. Бандурка, В.Є. Духова, К.Я. Петрова, І.М. Черв'яков, [5, с.11], В.А. Ліпкан [21, с. 89-90].	Економічна небезпека – це конкретна і безпосередня, реальна форма прояву загрози, яка має ймовірну математичну інтерпретацію	Економічна загроза – це потенційна можливість завдання шкоди суб'єктам господарської діяльності з боку окремих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища	Можлива небезпека, невдача дій, що вживаються, або самі дії, пов'язані із такою небезпекою	Семантика є трохи розмитою, незважаючи на вживання понять в економічному контексті

⁶ Загалом у словниках значення слів описуються за допомогою словарних дефініцій або тлумачень, які являють собою вислови на тій же мові або на спеціально (чи штучно) створеній семантичній мові, в яких сутність слова, що підлягає тлумаченню, представлена більш розгорнуто, експліцитно й, в ідеалі, строго.

Є.О.Олейніков [26, с. 10]	Цілком усвідомлена, але не фатальна ймовірність нанесення шкоди комусь, чомусь, що визначається наявністю об'єктивних або суб'єктивних чинників, впливу яких притаманні руйнуючі властивості	Найбільш конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку	Можливість виникнення несприятливих або небажаних наслідків діяльності суб'єкта	За винятком чітко окресленої дієвої характеристики ризику, семантика небезпеки й загрози є недостатньо прозорою
В.М. Ячменьова [36, с. 313]	-	Загроза розглядається як вплив з великою інтенсивністю певного чинника, або їхнього сукупності, що може призвести до виникнення змін негативного характеру у діяльності підприємства, які можуть бути незворотними, або на усунення яких потрібні значні кошти, час та ресурси	Ризик – це прогнозоване та усвідомлене прийняття рішення щодо можливих втрат та обмежень, більш того, прийняття жорстких правил гри відносно особливих умов діяльності у незвичному зовнішньому середовищі та вірогідною зміною внутрішнього середовища	Розрізняються поняття загрози й ризику за ознаками їхньої природи
Г.Б. Клейнер [17]	Такі зміни у зовнішньому середовищі або внутрішньому стані суб'єкта, які призводять до небажаних змін предмета безпеки		Тракування ризику відсутні	Ототожнюється поняття небезпеки і загрози. Контекст використання – безпека підприємства
Ю.Г. Лисенко [22]	Сукупність умов, процесів, чинників, економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності, що перешкоджають реалізації або створюють небезпеку для них.			
В.І. Ярочкін [35, с. 16].	Можливі чи реальні явища, події і процеси, здатні нанести моральну чи матеріальну шкоду підприємству і підприємницькій діяльності.	Загроза – це небезпека на стадії переходу із можливості у дійсність.		Семантика небезпеки й загрози є перехресною. Контекст використання – діяльність підприємства.
П.Я. Кравчук, О.Я. Кравчук [20]	Можливі чи реальні умови, явища чи процеси, в результаті дії яких існує ймовірність нанесення шкоди підприємству чи перспективному його розвитку	Загрози корпоративній безпеці підприємства – це потенційні можливості чи існування ситуації, за яких виникають передумови протидії забезпеченню безпеки та реалізації інтересів підприємства		Семантика небезпеки й загрози є непрозорою. Контекст використання – діяльність і безпека підприємства

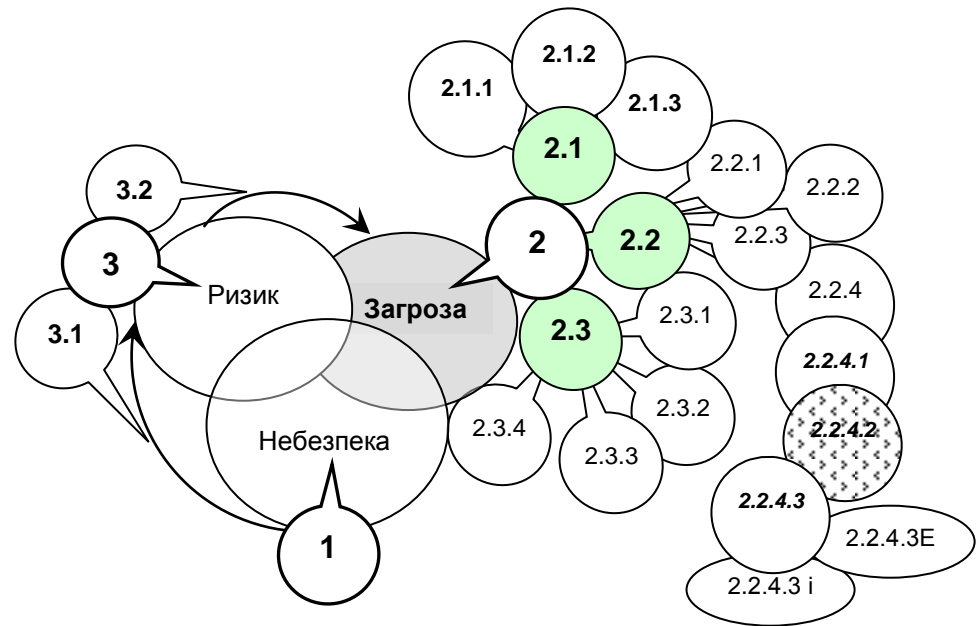

Рис. 3. Семантична картина загрози:

- 1 – небезпека як джерело виникнення загрози;
- 2 – загроза як наслідок небезпеки (активна небезпека);
 - 2.1 – понятійно-категоріальний апарат загрози;
 - 2.1.1 – загроза як категорія;
 - 2.1.2 – загроза як поняття;
 - 2.1.3 – загроза як термін;
 - 2.2 – загроза як потенційний безпекогенний чинник, вплив якого спрямовано на порушення безпеки на:
 - 2.2.1 – мегарівні;
 - 2.2.2 – макрорівні;
 - 2.2.3 – мезорівні;
 - 2.2.4 – мікрорівні;
 - 2.2.4.1 – загроза підприємству;
 - 2.2.4.2 – загроза діяльності підприємства;
 - 2.2.4.3 – загроза безпеці підприємства;
 - 2.2.4.3E – загроза економічній безпеці підприємства;
 - 2.2.4.3i – загроза іншим видам безпеки підприємства (екологічній, фізичній, кадровій тощо);
 - 2.3 – ключові компоненти загрози;
 - 2.3.1 – загроза як умова;
 - 2.3.2 – загроза як явище;
 - 2.3.3 – загроза як подія;
 - 2.3.4 – загроза як дія;
- 3 – ризик;
 - 3.1 – ризик як усвідомлена частина загрози;
 - 3.2 – ризик як свідомо дія, що може мати негативні наслідки та стати загрозою

Відповідно до системного підходу підприємство розглядається як відкрита динамічна система, кожен з елементів якої має певні параметри. В свою чергу, управління підприємством зводиться до інтеграції та координації таких системоутворюючих елементів. Як свідчать результати досліджень попередників, основними елементами системи управління є керована та керуюча підсистеми, вхід, процес у системі, вихід, зворотний зв'язок і зв'язок із зовнішнім

середовищем. Тому доцільно припустити, що підприємству в цілому має бути притаманна ціла низка загроз, вивчення яких має бути достатньо глибоким.

Однак слід розрізняти загрози підприємству та загрози його діяльності. Якщо серед найбільш значущих загроз у сучасній економічній науці розрізняють загрозу рейдерства та загрозу банкрутства, причини виникнення яких можуть бути як пов'язаними між собою, так і абсолютно автономними, то кількість та різноманіття загроз діяльності підприємства є значно більшим, ніж рейдерство та загроза банкрутства. Наприклад, це можуть бути загрози виробничій (невиробничій, торгівельній тощо) сфері діяльності підприємства, його операційній, фінансовій, маркетинговій, інноваційній, інвестиційній діяльності і т.д. Крім того, (і це стосується будь-якої загрози діяльності підприємства) такі загрози можуть мати абсолютно різні ключові компоненти, які, до речі, за різних умов можуть «мігрувати», що може суттєво ускладнювати їхнє подальше діагностування.

Використання компонентного аналізу дає змогу інтерпретувати семантику поняття загроз стосовно діяльності підприємства. За результатами застосування компонентного аналізу в табл. 2 наведено експлікацію ключових компонентів поняття загроз діяльності підприємства.

Таблиця 2

Експлікація ключових компонентів загроз діяльності підприємства

Автор, джерело	Авторське розуміння	Семантика загроз діяльності підприємства
Ключовий компонент – умова		
В.С. Пономаренко, Т.С. Клебанова, Н.Л. Чернова [28]	Сукупність умов та факторів, дія яких здійснює дестабілізуючий вплив на функціонування та розвиток економіки регіону	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2.3. загроза як потенційний безпекогенний чинник, вплив якого спрямовано на порушення безпеки на мезорівні; 2.3.1. – загроза як умова
Ключовий компонент – явище		
Н.М. Внукова, В.А. Смоляк [9], С.П.Дубецька [11, с. 157]	<i>Явище</i> , що виникає внаслідок певних подій у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, яке може негативно позначитися на його діяльності	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2.3. загроза як потенційний безпекогенний чинник, вплив якого спрямовано на порушення безпеки на мікрорівні; 2.3.2. – загроза як явище
Ключовий компонент – подія		
С.П.Дубецька [11, с. 157]	Потенційна чи реальна <i>подія (процес)</i> , що здатна порушити стійкість та розвиток підприємства чи призвести до припинення його діяльності	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2. загроза як потенційний безпекогенний чинник; 2.3.2. – загроза як подія
І.Т. Балабанов [4]	<i>Подія</i> , що може відбутися або не відбутися, наслідки якої (в разі здійснення) можуть бути негативними, нульовими або позитивними	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2. загроза як потенційний безпекогенний чинник; 2.3.2. – загроза як подія
В.А. Смольков [30]	<i>Подія</i> з негативними та невизначеними наслідками, які ймовірно настануть у майбутньому і матимуть певний розмір	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2. загроза як потенційний безпекогенний чинник; 2.3.2. – загроза як подія

Ключовий компонент – дія ⁷		
С.Ф. Покропивний [34]	Потенційні або реальні дії фізичних або юридичних осіб, що порушують стан суб'єкта підприємницької діяльності і здатні призвести до припинення його діяльності або до економічних та інших втрат	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2.3. загроза як потенційний безпекогенний чинник, вплив якого спрямовано на порушення безпеки на мікрорівні; 2.3.4. – загроза як дія
С.В. Забіяко, Є.С. Светлова [13]	Потенційно можлива несанкціонована дія, що може бути реалізована у будь-який момент часу за наявності певних умов	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2.3. загроза як потенційний безпекогенний чинник, вплив якого спрямовано на порушення безпеки на мікрорівні; 2.3.4. – загроза як дія
А.І. Чужмаров [32]	Негативні дії, що впливають на ефективність функціонування промислових підприємств.	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2.3. загроза як потенційний безпекогенний чинник, вплив якого спрямовано на порушення безпеки на мікрорівні; 2.3.4. – загроза як дія
В.М. Ячменьова [36]	Вплив з великою інтенсивністю певного чинника, або їх сукупності, що може призвести до виникнення змін негативного характеру у діяльності підприємства, які можуть бути необоротними або на усунення яких потребується значні кошти, час та ресурси.	2.1.2. – загроза як поняття; 2.2.3. загроза як потенційний безпекогенний чинник, вплив якого спрямовано на порушення безпеки на мікрорівні; 2.3.4. – загроза як дія
Л.Н. Зима [14]	Негативна дія на економічну безпеку підприємства	2.2.4.3Е – загроза економічній безпеці підприємства

В цілому експлікація зводиться до визначення таких ключових компонентів загроз діяльності підприємства, як умова, явище, подія або дія. Безперечно, в разі виникнення загрози діяльності підприємству кожен її компонент заслуговує на ретельне вивчення, однак особливу увагу слід приділяти тим загрозам діяльності підприємства, ключовим компонентом яких є дія, оскільки характер таких дій може мати вид біфуркацій, а, отже, дії, точніше *протидії*, таким загрозам мають розроблятися з урахуванням високого рівня невизначеності наслідків поведінки таких загроз. Окрім зазначених у табл. 2 трактувань, звернемось також до [12], де в такий спосіб наголошується на дієвій компоненті загроз та значущості їхньої деталізації. Загрози – це будь-які дії, явища чи процеси, що можуть спричинити негативні наслідки для бізнесу (матеріальні та моральні втрати). При визначенні загроз варто зважати на такі чинники: реальність загроз; сутність причин, що породили загрози; гострота цих причин та термін їхньої дії; визначення сил і коштів, якими користується супротивник [12].

Зазначимо, що результати морфологічного аналізу переважної більшості наведених трактувань загроз наведено в монографії В.М. Ячменьової [36, с. 312-330]. Проте, на відміну від морфологічного аналізу, застосування компонентного аналізу дає змогу «препарувати» поняття загроз, одночасно з'ясовуючи її

⁷ В цьому випадку акцентується увага на тому, що дія може мати як одномоментний (дискретний), так і пролонгований (процесний) характер

понятійно-категоріальний статус, рівень, на якому загроза виступає як безпекогенний чинник та її ключовий компонент. Застосування компонентного аналізу щодо загроз діяльності підприємства дає змогу встановити, чи є умови для її виникнення, буде загроза мати характер явища, дії чи події, й внаслідок чого здійснювати подальше сепарування, конкретизацію та діагностування загрози за певними ознаками. Проведення такого аналізу є особливо важливим з огляду на те, що результати діагностування тієї чи іншої загрози залежать від того, наскільки чіткими є не тільки її основні, але й другорядні ознаки. Власне, інколи другорядні ознаки можуть бути значно важливішими за основні, зважаючи на високий рівень їхньої деталізації.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Виходячи з результатів проведеного дослідження, маємо констатувати наступне. У сучасній економічній науці відсутня єдина думка щодо тлумачення загроз, а, отже, семантика цього поняття є вкрай розмитою через те, що дослідники здебільшого ототожнюють поняття небезпеки, загрози й ризику. В цілому сутність небезпеки може розкриватися за допомогою використання таких термінів, як «можливість», «процес», «діяльність», «явище», «дія». І хоча таке різноманіття термінів значною мірою ускладнює розуміння сутності небезпеки, провідним її мотивом слід вважати об'єктивно наявну, але не фатальну можливість нанесення шкоди. Проте така можливість може мати ймовірнісний характер, і тому небезпеку пропонується тлумачити як джерело виникнення загрози.

Доволі складним є пояснення семантичних зв'язків між термінами "ризик" – "небезпека" – "загроза". Переважно така складність виникає через те, що загалом природа категорії "ризик" є дуальною: ризик розглядається і як усвідомлена частина небезпеки, і як активна дія, спрямована або на усунення небезпеки чи загрози, або, навпаки, на свідоме (але вірогідне!) отримання шкоди, збитку тощо.

Сутність загроз також розкривається за допомогою великої кількості термінів, серед яких чільне місце посідають «ситуація», «сукупність умов і факторів», «процес», «подія». В тому числі пояснюється загроза й через використання терміна «небезпека» (як, власне, й навпаки), що також ускладнює розуміння сутності обох термінів – і небезпеки, і загрози. Відправною точкою з кількості досліджених тлумачень в рамках проведеного дослідження обрано, що загроза – це небезпека на стадії переходу із можливості у реальність.

Отже, підбиваючи підсумки, констатуємо, що авторська позиція зводиться до того, що семантика загроз діяльності підприємства полягає у поясненні ролі та місця таких загроз на тлі семантичної картини загроз та встановленні ключових компонентів таких загроз – умови, явища, події або дії – з метою подальшого діагностування загроз за такими ознаками, як масштаб, інтенсивність впливу та часовий горизонт.

До перспектив подальших розвідок можуть належати підходи до діагностування загроз діяльності підприємства та розробки заходів щодо протистояння, уникнення або усунення таких загроз, підґрунтям створення яких має бути деталізована семантика загроз діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л.И. Абалкин // Вопросы экономики. – № 12. – 1994. – С. 4-13.
2. Альбом схем по политологии [учебно-методическое пособие]. – Краснодар, 1995. – С. 141-152.
3. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны: монография / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев. – К.: ІнЮре, 2000. – 400 с.

4. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
5. Бандурка О.М., Духов В.Є., Петрова К.Я., Червяков І.М. Основи економічної безпеки: [підручник]. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.
6. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Мозенков та ін. / За ред. О.В. Мозенкова. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 272 с.
7. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія / О.І. Барановський. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
8. Бузько И.Р. Экономический риск (методы анализа, оценки и ограничения) / И.Р. Бузько / Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996. – 331 с.
9. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: монографія / Н.М. Внукова, В.А. Смоляк. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 184 с.
10. Гранатуров В.М. Аналіз підприємницьких ризиків: Проблеми визначення, класифікації та кількісної оцінки: монографія / В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, С.К. Харічков / За ред. В.М. Гранатурова. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2003. – 163 с.
11. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України / С.П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Збірник матеріалів науково-практичної конференції, Київ, 16-17 травня 2001р. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С.146-171.
12. Економічна безпека підприємства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravo.vuzlib.net/book_z818_page_5.html.
13. Забияко С.В. Риск-менеджмент – основа экономической безопасности предприятия / С.В. Забияко, Є.С. Светлова.// Защита информации. Конфидент. Изд-во Воронежского института МВД России. – № 3. – 2002. – С. 51-55.
14. Зима Л.Н. Механизмы оценки экономической безопасности стратегических объектов. / Л.Н. Зима. // Модели управления в рыночной экономике. – Донецк: ДонНУ. – Т.1. – 2003. – 357 с.
15. Капустін М. Про деякі проблеми економічної безпеки підприємництва / М. Капустін // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.personal.in.ua/article.php?ida=524.
16. Кірієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. – К., 2000. – 186 с.
17. Клейнер Г.Б. Предприятие в нестабильной рыночной бреде: риски, стратеги, безопасность / Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев – М.: Экономика, 1997. – 286 с.
18. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: [монографія] / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
19. Коржов Г.В. Экономическая безопасность России: внешние связи / Г.В. Коржов – М.: Инфординамио, 1996. – 94 с.
20. Кравчук П.Я. Сутність та класифікація загроз діяльності підприємства / Кравчук П.Я., Кравчук О.Я. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.nbuv.gov.ua/portal/Soc...4/zbirnuk_ETEI_07_208.pdf.
21. Ліпкан В.А. Безпекознавство: [навчальний посібник] / В.А. Ліпкан. – К.: Вид-во Європейського університету, 2003. – 208 с.
22. Лысенко Ю.Г. Поиск эффективных решений в экономических задачах / Ю.Г. Лысенко, А.Ю. Минц, В.П. Стасюк– Донецк: ДонНУ ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2002. – 101 с.
23. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М.Гець, М.О.Кизим, Т.З.Клебанова та ін./ За ред. В.М.Гейця.–Х.:ІНЖЕК,2006. –240с.
24. Низенко Э.И. Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности: [учебное пособие] / Э.И. Низенко – К.: МАУП, 2003. – 124 с.
25. Ожегов С.И. Словарь русского языка. / С.И. Ожегов – М.: Рус. яз., 1985. – 797 с.
26. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность / Под редакцией Е.А.Олейникова. – М.: ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997.– 288 с.
27. Пастернак-Таранушенко Г. Результати дослідження шляхів забезпечення економічної безпеки України / Г. Пастернак-Таранушенко // Економіка України. – 2000. – №11. – С.21-28.

28. Пономаренко В.С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: [монография] / В.С. Пономаренко, Т.С. Клебанова, Н.Л. Чернова. – Х.: ИНЖЕК, 2004. – 144 с.
29. Словник термінів та визначень недержавної системи безпеки України \ В.В. Крутов та ін. – К., 2008. – 106 с.
30. Смольков В.А. Риск как фактор общественной жизни / В.А. Смольков // Проблемы теории и практики управления. – № 1. – 1994. – С. 108-112.
31. Соснин А.С. Менеджмент безопасности предпринимательства: [учебное пособие] / Соснин А.С., Прыгунов П.Я. – К.: Изд-во Европ. ун-та, 2002. – 357с.
32. Чужмаров А.И. Обеспечение экономической безопасности промышленных предприятий как основной фактор эффективного функционирования отрасли промышленности / А.И. Чужмаров. – М.: Институт проблем информационной безопасности МГУ им. М.В. Ломоносова // Информационное общество, 2004. – Вып. 3-4. – С. 120-134.
33. Шембель Ю.С. Прогнозування кризового стану підприємства та обґрунтування комплексу заходів антикризового управління: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 Національна металургійна академія України. – Дніпропетровськ, 2002. – 21с.
34. Экономика предприятия: [учебное пособие] / Под общ. ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2003. – 608 с.
35. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин.– М.: Ось-89, 2003. – 352 с.
36. Ячменьова В.М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств: [монографія] / В.М. Ячменьова. – Сімферополь: Доля, 2007. – 384 с.
37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://antiraider.ua/ucp_mod_ucp_site_arts_show_16.html.
38. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecsocman.edu.ru:8100/univman/msg/148099.html>.
40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.glossary.ru>.
41. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mova.info/wordlist.aspx?l1=179&groupid=2>.
42. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nacbez.ru/economics/article.php?id=2717>.
43. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovnyk.net>.
44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uk-rrioritet.ru/ourservices/businesssecurity/144.html>.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2009 р.